

списки надісланих матеріалів, звіти, біографічні дані про Винагородського Ю.С. – 35 арк.

11. Советское законодательство о памятниках истории и культуры: сборник документов и материалов (1917-1972 гг.). – Минск, 1972. – С. 430.

12. ЦДАВО України, ф.166, оп. 1, спр. 2. Декрети і постанови Тимчасового робітничо-селянського уряду України і Наркомосу про відокремлення церкви від держави і школи від церков, передачу всіх учбових закладів і театрів до відому Наркомосу, організацію Центрального агентства по постачанню і розповсюдженню друкованих творів, охорони пам'яток старовини та з інших питань культурного будівництва на Україні. Список повітів і волостей України. – 85 арк.

13. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 5, спр. 725. Матеріали про організацію на Україні справи охорони пам'яток культури та природи. – 110 арк.

14. ЦДАВО України, ф.166, оп. 6, спр. 7660. Матеріали про організацію і проведення науково-археологічних розкопок на території України та охорону пам'яток старовини / протоколи, виписки з протоколів, звіти, акти, кошториси, листування, відкриті листи / – арк. 455.

15. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 7661. Протоколи зборів археологічного відділу Всеукраїнського археологічного комітету. Листування з Всеукраїнським і окружними комітетами охорони пам'яток культури, окривкомками та археологічними музеями про проведення науково-археологічних розкопок, видачу дозволів на археологічні розкопки та відкриті листи/ дозволи / на них. – 521 арк.

Горькова А.А. Охрана археологических памятников в советском законодательстве (1926-1930 гг.)

Статья посвящена вопросам развития законодательной системы по охране культурного наследия в советской Украине. На основе архивного материала анализируется роль законодательных актов в формировании охраны археологических памятников.

Ключевые слова: законодательная система, археологическое наследие, охрана памятников.

Horkova A.O. The protection of archaeological monuments in the Soviet legislation (1926-1930 years)

The article is concerned with the problems of the development of the legal system of the protection of cultural heritage in the Soviet Ukraine. On the basis of archival materials the role of legislation in the formation of protection of archaeological heritage is analyzed.

Key words: legal system, archaeological heritage, the protection of monuments.

15.03.2013 р.

УДК 719 (477)

В.В. Вечерський

РОЗРОБЛЕННЯ НАУКОВО-ПРОЕКТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПО М. СУМИ

Стаття присвячена підсумкам розроблення науково-проектної документації по м. Суми у 2011 р. під керівництвом автора статті. Тоді було скориговано історико-архітектурний опорний план м. Суми як складову нового генерального плану цього міста. У складі цієї роботи заново визначено межі й режими використання територій пам'яток, зон охорони пам'яток та вперше встановлено межі й режими використання історичних ареалів м. Суми.

Ключові слова: пам'ятка, культурна спадщина, зони охорони пам'яток, історичні ареали, науково-проектна документація, генеральний план міста.

Дослідницька робота щодо розроблення науково-проектної документації «Історико-архітектурний опорний план, межі й режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Суми» (внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Суми) виконана у 2011 р. на замовлення Управління архітектури та містобудування Сумської міської ради. Актуальність та необхідність розроблення цієї науково-проектної документації впливає з вимог Законів України «Про охорону культурної спадщини», «Про регулювання містобудівної діяльності», постанов Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 № 878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України», від 03.07.2006 № 909 «Про затвердження Порядку визнання населеного місця історичним», від 13.03.2002 № 318 «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць» та інших нормативних документів [1, 142-181, 551-567, 607-609].

Дана робота не є першим дослідженням на цю тему. У 1991-1993 рр. колектив науковців інституту НДІТІАМ за авторською участю та під керівництвом В.В. Вечерського вивчив культурну спадщину міста й опрацював пропозиції щодо комплексного охоронного зонування території м. Суми [2]. Було визначено території окремих пам'яток, охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони археологічного культурного шару, а також можливість створення локального заповідника [3], яка, проте, не була реалізована.

Місту Суми присвячено численну бібліографію, його розвиток відображено у великій кількості архівних джерел. Проте джерельна база неоднорідна, а бібліографія характеризується певною однобічністю: у ній (до праць автора цієї статті 2000-х рр.) було недостатньо відображено

*Вигляд історичного середмістя Сум з півдня, від Красної площі уздовж вулиці Соборної.
Фото 2002 р. Управління містобудування і архітектури Сумського міськвиконкому*

етапи містобудівного й архітектурного розвитку м. Суми, що свідчило про загальний низький ступінь вивченості архітектурно-просторового середовища міста на той час.

Найбільше значення для вивчення Сум як архітектурно-містобудівного феномена мали три книжки історико-архітектурного жанру. Це історико-архітектурний нарис «Суми» В. Моїсеєнка та Н. Новаківської [4] та путівник А. Дейнеки «Памятники архитектуры Сумщины» [5].

Книга В. Моїсеєнка та Н. Новаківської ґрунтується на доброму знанні архівних матеріалів та історії архітектури взагалі, докладному вивченні архітектурної спадщини міста. Більшість наукових висновків цих авторів не втратили свого значення і сьогодні, включно з проведеним вперше аналізом архітектурно-просторової композиції міста. Проте є в книзі тези, які не витримали випробування часом: не можна погодитися з явною недооцінкою архітектурної спадщини 2-ї пол. XIX – поч. XX ст. та з некритичною оцінкою містобудівних заходів і архітектурних рішень 1950-х – 1960-х років.

У книжці А. Дейнеки майже половина обсягу присвячена власне Сумам. Попри значні недоліки цієї книги, зумовлені тим, що автор не є професійним істориком архітектури, вона у свій час стала значним кроком уперед порівняно з усіма попередніми працями про архітектуру Сум. Жанрове визначення «путівник» не повністю відповідає характеру і викладу матеріалу: тут є ґрунтовний нарис містобудівного розвитку

як міста в цілому, так і окремих його районів, історія забудови найвизначніших вулиць і містобудівних вузлів, аналіз їх просторової композиції тощо. Все це доповнює низка нарисів про провідні архітектурні об'єкти міста – і стародавні, і збудовані відносно нещодавно. Характерною прикметою, що засвідчує новизну і неупередженість підходу, є хронологічне і стилістичне розмаїття представлених об'єктів. Це перше видання, де повноцінно була представлена архітектурна спадщина кін. XIX – поч. XX ст., а також споруди так званого радянського періоду. Цінність книги побільшує й та обставина, що архітектурна спадщина міста розглядається разом з архітектурними пам'ятками довкілля.

Ще важливішим джерелом є монументальний ілюстрований двотомник історико-краєзнавчих матеріалів, виданий протягом 2003-2009 рр. місцевими краєзнавцями [6]. Він містить найповнішу на сьогодні добірку іконографічних матеріалів з історії забудови міста, а також низку історико-архітектурних нарисів, у т. ч. й присвячених містобудівному розвитку Сум.

Протягом останнього десятиліття Суми й околиці є предметом уваги місцевих археологів, котрі публікують результати своїх досліджень. Це В. Приймак і М. Приймак, О. Коротя, Є. Осадчий, Л. Белінська, В. Звагельський [7] та інші. Їм вдалося дослідити характер освоєння сумських теренів та урбанізаційних процесів на ранніх етапах [8], а також перший етап будівництва фортеці, суть якого не

*Фрагмент історичного середмістя Сум з Воскресенською церквою, майданом Незалежності й готелем «Суми».
Фото 2002 р. Управління містобудування і архітектури Сумського міськвиконкому*

відобразилася у картографічних джерелах і з'ясована лише завдяки археологічним дослідженням [9].

Загалом огляд бібліографії пересвідчує у тому, що Суми, незважаючи на велику кількість і добрий професійний рівень виданої літератури, до початку XXI ст. не отримали належного поцінування як історико-культурний феномен, бо місто не стало об'єктом вичерпних і комплексних історико-містобудівних досліджень.

Цю прогалину значною мірою заповнюють праці автора цієї статті, видані протягом останніх двох десятиліть. Це статті про окремі проблеми фортифікаційного устрою [10, 89-91] та містобудівного розвитку Сум [11, 10-12], про окремі пам'ятки міста [12], а також у співавторстві з А.А. Поліщук – про перспективи використання нерухомої культурної спадщини міста в якості туристичного ресурсу [13]. Значне місце архітектурно-містобудівній спадщині м. Суми відведено у низці наших наукових монографій [14].

Попри великий обсяг опрацьованих і перелічених тут праць джерельна база дослідження все-таки обмежена, а кількість і якість інформації, що міститься в опублікованих джерелах, явно недостатня для вирішення всіх основних завдань. Тому широко залучалися архівні матеріали, досить багаті і різноманітні. Вони зберігаються в архівах Києва, Москви, Санкт-Петербурга, Сум, у фондах Сумського краєзнавчого музею. Нам відомо близько 15 планів Сум 2-ї пол. XVIII – поч. XX ст. У справах, які зберігаються в РДВІА,

РДАДА та РДІА, у ЦДІАУ, ДАСО і ДАХО широко відображено питання будівництва різноманітних споруд, перепланування м. Суми, ремонту будівель і споруд, міського упорядкування, будівництва мостів, гребель, промислових підприємств тощо. Хронологічно ці матеріали охоплюють період з 1765 р. до наших днів. В архівних матеріалах відображено також статистику по місту на різних етапах його розвитку. Велику цінність мають збережені в різних архівах кресленики проектів різноманітних будівель XIX-XX ст.

Тож історико-архітектурний опорний план, система охоронного зонування та визначення історичних ареалів, запропоновані нами в цій роботі, базуються як на сучасних дослідженнях нерухомої культурної спадщини та традиційного характеру середовища м. Суми, так і на переосмисленні зазначених вище наукових напрацювань.

Мета цієї статті – оприлюднити результати проведеного дослідження, результатом якого стала науково-проектна документація по м. Суми. Мета дослідження м. Суми полягала в забезпеченні збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини, традиційного характеру середовища м. Суми. Для досягнення цієї мети вирішені такі завдання:

здійснено історико-архітектурні та історико-містобудівні дослідження м. Суми;

проведено аналіз археологічної спадщини міста;

досліджено наявні на сьогодні розпланування і забудову міста, етапи та принципи їх формування;

Воскресенська церква. Фото автора

визначено історико-культурну цінність території міста;
вивчено джерельну базу;
визначено межі територій пам'яток та зон охорони пам'яток;
визначено режими використання територій пам'яток та зон охорони пам'яток;
визначено межі історичних ареалів міста;
визначено режими використання територій історичних ареалів міста.

Об'єктом дослідження є територія міста Суми, занесеного до Списку історичних населених місць України. Предметом дослідження є розпланувально-просторовий устрій міста, ландшафт території міста, забудова, об'єкти і пам'ятки культурної спадщини, а також пошук оптимальних методів і заходів з охорони нерухокої культурної спадщини міста та збереження традиційного характеру його середовища.

Дослідницькі методи, які використані в цій роботі, відповідають загальноприйнятій методології історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень, яка найповніше висвітлена в низці публікацій та науковій монографії автора [15].

Дослідження, проведені нами спільно з А. Звірякою та Р. Черноволом у 2011 р., дозволяють стверджувати ансамблевий характер забудови історичного центру Сум і внаслідок цього розглядати територію історичного центру стосовно решти

території міста як єдине, майже недиференційоване ціле, де повинні зберігатися історично сформовані ландшафт, розпланування, забудова і благоустрій. Такі містобудівні утворення підлягають обліку, охороні й використанню як єдині об'ємно-просторові містобудівні системи в установлених межах.

За межами історичного центру розташовані окремі ділянки з цінною забудовою і пам'ятками архітектури й містобудування. Це Лука, Баси, ансамбль Пантелеймонівської церкви, Іллінська церква, Петропавлівське кладовище з однойменною церквою.

Інші території з наявною історичною забудовою, що оточують зазначені вище два райони концентрації історичної забудови, мають значно нижчу цінність і на них доцільно поширити режим зони регулювання забудови.

Долини річок Псел і Сумка в межах їх прилягання до території історичного центру та до історичної садиби Лінтварьових на Луці є цінними ландшафтними територіями, безпосередньо пов'язаними з видовим розкриттям пам'яток. Відтак на цих природних територіях слід встановити зони охоронюваного ландшафту.

Виходячи з проведеної вище класифікації території міста за ступенем історико-культурної цінності, визначена така номенклатура територій і зон охорони пам'яток:

- території пам'яток;
- комплексні охоронні зони;
- охоронні зони дискретно розташованих пам'яток;
- археологічні охоронні зони;
- зони регулювання забудови;
- зони охоронюваного ландшафту;
- зони охорони археологічного культурного шару.

Згідно з чинним законодавством ці території спеціально виділяються з метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, їх комплексів (ансамблів).

Виходячи з цього, основні зміни, внесені дослідженням 2011 р., порівняно з попереднім історико-архітектурним опорним планом (1993 р.), стосуються наступних принципових моментів.

1. Вперше визначено два історичні ареали м. Суми – Центральний і Лучанський, встановлено їх межі та режими використання територій.

2. Скасовується встановлена ще в 1985 р. заповідна зона, яка була визначена в межах 9 кварталів історичного центру, оскільки вона не відповідає вимогам сучасного законодавства з охорони культурної спадщини. Замість неї визначена комплексна охоронна зона, межі якої значно розширені на південь.

3. Встановлено єдині комплексні охоронні зони в районі вул. Троїцької та в районі Павлівського цукро-рафінадного заводу.

Соборна вулиця. Фото автора

4. На Луці замість колишньої єдиної, значної за площею комплексної охоронної зони, визначено три локальні охоронні зони – в межах Лучанського кладовища, навколо садиби Лінтварьових та навколо Іоано-Предтечинської церкви.

5. Значно скорочені номенклатура і площі зон регулювання забудови за рахунок тих територій, які не впливають безпосередньо на видове розкриття пам'яток та їх комплексів.

6. Значно скорочені площі зон охоронюваного ландшафту за рахунок тих природних територій, які не пов'язані безпосередньо з пам'ятками, їх комплексами та видовим їх розкриттям.

7. Вперше конкретно і диференційовано визначені межі територій пам'яток археології, їх охоронних зон, а також зон охорони археологічного культурного шару.

8. Режими використання територій пам'яток та зон охорони пам'яток визначено відповідно до вимог нормативно-правових документів.

9. У загальному балансі міської території зони охорони пам'яток, визначені в 1993 р., займали 1946,55 га або 23,27 % території м. Суми, сьогодні – удвічі менше:

загальна площа охоронних зон 177,49 га
загальна площа охоронних зон пам'яток археології 134,54 га
загальна площа зон охоронюваного ландшафту 198,25 га
загальна площа зон регулювання забудови 270 га
загальна площа зон охорони археологічного культурного шару 21,6 га
усього: 802 га.

У складі історико-архітектурного опорного плану відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють питання визначення і використання територій історичних ареалів, визначено два історичні ареали в межах м. Суми:

Центральний історичний ареал;
Лучанський історичний ареал.

Режими використання історичних ареалів у кожному з них визначаються режимами використання територій та зон охорони пам'яток, установленими на територіях цих ареалів. У межах обох історичних ареалів пріоритетним напрямом містобудівної діяльності є збереження традиційного характеру середовища історичних ареалів, охорона і раціональне використання розташованих в їх межах пам'яток і об'єктів культурної спадщини, збереження містоформуючої ролі культурної спадщини. Опрацюванню проектної документації на будівництво, реконструкцію будівель і споруд повинно передувати розроблення історико-містобудівних обґрунтувань. Частина територій історичних ареалів, а саме території пам'яток належать до земель історико-культурного призначення.

Результатом цих досліджень стали внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Суми, визначені межі й режими використання територій пам'яток, зон охорони пам'яток, територій історичних ареалів міста. Графічна частина роботи представлена відповідними кресленнями.

Практичне значення цього дослідження полягає у призначенні його для використання при розробленні Генерального плану м. Суми та уточнення зонування міської території.

Забудова Соборної вулиці. Фото автора

Підсумовуючи зазначимо, що науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Суми» (внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Суми) ґрунтується на всіх нині доступних бібліографічних, архівних, картографічних, іконографічних і проектних матеріалах, враховує результати археологічних розвідок, всі новітні методичні напрацювання і досвід аналогічних робіт. Вона заповнює певну прогалину як у вивченні цього міста, його нерухомої культурної спадщини, так і в дослідженнях архітектури і містобудування Слобідської України. Ця робота може стати методичним орієнтиром при розробленні такої науково-проектної документації по інших історичних містах не лише Сумщини, а й інших областей Лівобережжя.

Посилання

1. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. – Чернігів: ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011. – 796 с.
2. Предварительные исследования к историко-архитектурному опорному плану г. Сумы. – В 3-х Т. / КиївВДІТАМ. – К., 1991. – Рукоп. – ДІФ НДІТАМ. – Договір № 5/91. – 300 с., 112 арк. креслеників, 168 іл. (відповідальний виконавець і керівник роботи *Вечерський В.В.*; у співавторстві з *Моїсеєнком В.П.*, *Скибицькою Т.В.*, *Ставицькою Н.І.*); Історико-архітектурний опорний план м. Суми. – В 2-х Т. / НДІТАМ. – К., 1992. – Рукоп. – ДІФ НДІТАМ. – Договір № 1/92. – 169 с., 5 арк. креслеників, 178 іл. (керівник і автор роботи *Вечерський В.В.*; у співавторстві з *Водзинським Є.Є.*, *Скибицькою Т.В.*); Проект зон охорони пам'яток культури і природи м. Суми / НДІТАМ. – К., 1993. – Рукоп. – ДІФ НДІТАМ. – Договір № 1/93. – 68 с., 2 арк. креслеників, 28 іл. (науковий керівник і автор роботи *Вечерський В.В.*).
3. Проект формування історико-культурного заповідника в м. Суми на Луці. – В 2-х томах / НДІТАМ. – К., 1993. – Рукоп. – ДІФ НДІТАМ. – Договір № 10/93. – 113 с., 4 арк. креслеників, 67 іл. (науковий керівник і автор роботи *Вечерський В.В.*).
4. Моїсеєнко В., Новаковська Н. Суми. – К.: Будівельник, 1966.
5. Дейнека А. Памятники архитектуры Сумщины. – Х.: Прапор, 1989. – 199 с.
6. Суми. Вулицями старого міста: Історико-архітектурний альбом. – Суми: РВО «АС-Медіа», 2003. – 264 с.: Суми. Пам'ять старих вулиць: Збірник історико-краєзнавчих матеріалів. – К.: Вид. дім «Фолігрант», 2009. – 324 с.
7. Белінська Л.І., Черненко О.Є., Звагельський В.Б. Охоронні археологічні дослідження в м. Суми в 2003 р. // Археологічні відкриття в Україні 2002-2003 рр. – К., 2004. – С. 73-74.
8. Приймак В.М., Приймак В.В. Урбанізаційний процес в середній течії Псла у VIII-XVII ст. (місто Суми і його попередники) // Археологія та історія Північно-Східного Лівобережжя. – Частина II. – Суми, 2003. – С. 28-38.
9. Осадчий Є.М. Сумська фортеця середини XVII-XVIII ст. (пам'яткознавчий аспект) // Сумський історико-архівний журнал. – 2010. – № 10-11. – С. 191-196; Коротя О.В. Сумська фортеця 1655 р. (варіант реконструкції) // Середньовічні старожитності Південної Русі-України. – Чернігів, 2005. – С. 78-79.
10. Вечерський В. Фортифікації Сумщини // Пам'ятки України: історія та культура. – 2001. – № 4. – С. 89-91.
11. Вечерський В. Історико-градостроительные исследования региона. На примере Сумской области // Строительство и архитектура. – 1990. – № 10. – С. 10-12.
12. Вечерський В. Воскресенська церква в Сумах // Ми-стецтво України: Енциклопедія. – Т. 1. – К.: Укр. енциклопедія ім. М. Бажана, 1995. – С. 388; Його ж. Павлівський цукро-рафінадний завод // Типові статті для Зводу пам'яток історії та культури України. – К.: Гол. редколегія Зводу пам'яток історії та культури України, 1994. – С. 158-165; Його ж. Театр драми і музичної комедії ім. М.Щепкіна // Типові статті для Зводу пам'яток історії та культури України. – К.: Гол. редколегія Зводу пам'яток історії та культури України, 1994. – С. 177-178.
13. Вечерський В., Поліщук А. Туристичні ресурси Сумщини: історико-культурний і природний аспекти // Туристичні ресурси України. – К., 1996. – С. 216-236; Вечерський В., Поліщук А. Національний Чеховський заповідник (м.Суми) у контексті розвитку туризму в регіоні // Розвиток туризму в Україні: проблеми і перспективи. Збірник наукових статей. – К.: ІВЦ «Слов'янський діалог», 1995. – С. 113-121.
14. Вечерський В. Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона. – К.: Головкивархітектура, 2001. – 350 с.; Його ж. Втрачені об'єкти

архітектурної спадщини України. – К.: НДІТІАМ, 2002. – 592 с.; Його ж. Архітектура 2-ї половини XVII – 70-х років XVIII ст. // Історія української архітектури / Ю. Асєєв, В. Вечерський, О. Годованюк та ін.; за ред. В. Тимофійєнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.: іл. – С. 192-243; Його ж. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2005. – 588 с.; Його ж. Фортеці й замки України. – К., 2011. – 664 с.

15. Вечерський В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – 560 с.; Його ж. Актуальні проблеми містобудівної охорони архітектурної спадщини // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – Вип. 10. – К., 2003. – С. 31-36; Його ж. Актуальні проблеми нормативного й організаційного забезпечення збереження архітектурної та містобудівної спадщини України // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. пр. з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології / Ін-т проблем сучасного мистецтва Акад. мистецтв України. – К.: Муз. Україна, 2004. – Вип. 1. – С. 47-64; Його ж. Сучасні проблеми методики містобудівної охорони нерухомої культурної спадщини // Теорія та історія архітектури й містобудування: Збірник наукових праць НДІТІАМ. – Вип. 6. – К.: НДІТІАМ, 2005. – С. 273-282; Його ж. До історії формування методики пам'яткоохоронних досліджень старовинних міст в Україні // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Вип. 2. – К.: АртЕк, 2006. – С. 214-242; Вечерський В., Бобровський Т. Порядок визначення та затвердження меж і режимів використання зон охорони пам'яток // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Вип. 5. – К.: Фенікс, 2010. – С. 275-284.

Вечерський В.В. Разработка научно-проектной документации по г. Сумы

Статья посвящена итогам разработки научно-проектной документации по г. Сумы в 2011 г. под руководством автора статьи. Тогда были скорректированы историко-архитектурный опорный план г. Сумы как составляющая нового генерального плана этого города. В составе этой работы заново определены границы и режимы использования территорий памятников, зон охраны памятников и впервые установлены границы и режимы использования исторических ареалов г. Сумы.

Ключевые слова: памятник, культурное наследие, зоны охраны памятников, исторические ареалы, научно-проектная документация, генеральный план города.

Vecherskyi V.V. Developing research and project documentation for the city of Sumy

This article is devoted to the results of developing research and project documentation for the city of Sumy in 2011 under the guidance of the author. Then it was adjusted historical and architectural baseline of Sumy as part of a new master plan for the city. As part of this re-defined limits and modes of land use sites, buffer zones and for the first time set limits and modes of use of historical areas of Sumy.

Key words: monument, cultural heritage, buffer zones, historical areas, historical and architectural baseline, master plan of the city.

13.02.2013 р.

УДК [712.253:069] (477)

О.В. Жукова

СТВОРЕННЯ АРХЕОПАРКІВ ЯК ЕЛЕМЕНТУ МУЗЕЙНОГО ЛАНДШАФТУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕСОПНИЦЯ»)

Розглянуто перспективи збагачення музейного ландшафту України за рахунок залучення археологічних пам'яток (городищ) до музейної мережі. Проаналізовано особливості створення та діяльності рідкісного для вітчизняного музейництва типу музеїв – археопарків на прикладі культурно-археологічного центру «Пересопниця».

Ключові слова: музейний ландшафт, археологічна пам'ятка, музеєфікація, Пересопниця, археопарк, реконструкція історичного середовища, тематико-експозиційний комплекс.

Сучасний музейний ландшафт України формується не лише за допомогою колекційних музеїв, але й завдяки залученню до музейної сфери нерухомих пам'яток історії та культури, вагоме місце серед яких займають археологічні об'єкти. Певний досвід різних варіантів музеєфікації археологічної спадщини в Україні на сьогодні вже напрацьований. На основі археологічних пам'яток здебільшого створені заповідники, в яких проводиться деяка робота з музеєфікації археологічних об'єктів, що носить досить фрагментарний характер.

Одним з найбільш значущих видів археологічної спадщини в Україні є городища, стан збереження та рівень музеєфікації яких далекий від задовільного. Стан археологічних залишків, обумовлений комплексом причин, робить пам'ятку складною для «прочитання» неспеціалістами. Тож одне з основних завдань музеєфікації – адаптація і передача наукової інформації відвідувачам різних рівнів підготовленості. Нерозривно пов'язане з ним завдання забезпечення збереженості як законсервованих об'єктів, так і тих, що перебувають у складі культурного шару. На городищах практично повністю відсутня можливість експонування справжніх історичних об'єктів (крім самого майданчику городища, валу й рову). Але й ці залишки становлять інтерес переважно для вузького кола фахівців і абсолютно неінформативні (та й не презентабельні) для простого відвідувача.

Тож при музеєфікації такого роду пам'яток науковці стикаються з багатьма труднощами, зумовленими низькими можливостями для їх музеєфікації. Наслідуючи досвід закордонних колег, музейно-пам'яткоохоронна справа поступово звертається до такого методу музеєфікації археологічної спадщини, як створення археологічних скансенів всіх типів. В сучасній європейській пам'яткоохоронній практиці презентація багатьох археологічних об'єктів відбувається шляхом створення різноманітних музейних парків. Моделювання історії та культури музейними засобами сприяє розробці нових типів музеїв, які здатні збагатити вітчизняний музейний ландшафт.